

בדין חמץ בשעה חמישית

(מהגרי"ז זצ"ל)

פסחים י"א. ר"י אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין כל
שש, ופירש"י דהא דתולין בחמש הוא בכל חמץ כלומר דאין צריך לשורפו שעדיין
יכול האכילו לכלבו והיינו ושוח קחני דעדיין ליכא חיוב לשורפו דיש לו
עצה להאכילו לכלבו כיון דעדיין ליכא איסור הנאה, אמנם הרמב"ם בה' חו"מ
מפרש לענין הדברים שאסור לשורפן כגון תרומה וקודש, ורק משום איסור חמץ
הוא דמוחר לשורפו, זע"ז קאמר דדוקא משעה ששית זכבר אסור בהנאה זהו דמותו
אבל לא בשעה חמישית, אבל צ"ע דאיזה הנאה ציכא בקודש הרי לא ניחן רק

לאכילה וא"כ גם קודש מדוע אסור לשורפו בשעה חמישית, הרי גם בשעה חמישית
אוסר באכילה. ונראה דהנה מלשון הרמב"ם מתבאר שם דהחילוק איסורא דשעה
חמישית מאיסורא דשעה ששית לא רק באיסורא"נ דחמישית **עותרת בהנאה וששית**
אסור, אלא חלוקים בעיקר יסוד דינם גם באיסור **אכילה סבה**, **דבשעה ששית**
הוא כבר איסור חמץ רק דבשביעית הוא מדאורייתא ובששית הוא **חמץ דדבריהם**
וכשאר חמץ דרבנן שהוא כחמץ לכל דבריו, אבל בחמישית אין זה איסור חמץ
וגם אפילו איסור חפצא אינו, כמבואר שם בלשון הרמב"ם, דחמץ אסור בערב
פסח משעה ששית מדבריהם ומשעה שביעית מד"ת ואח"כ כ' דאין אוכלים חמץ
בערב פסח משעה חמישית גזירה משום יום המעונן (וכן מבואר שם מדבריו עוד
דהאוכל בשעה ששית לוקה מכת מרדות ומשמע שם דכשעה חמישית ליכא מכת מרדות)
והיינו דלשיטת רש"י צ"ל דחלקו חכמים באיסור גופא דבשעה ששית גם בהנאה
ובחמישית עשהו עליו איסור חמץ רק לאכילה, אבל לשיטת הרמב"ם אי"צ לומר
כן, אלא דבשעה ששית נתנו חכמים איסור חמץ עלה, ע"כ אסור גם בין באכילה
ובין בהנאה, אבל בשעה חמישית אין זה איסור חמץ כלל ואפילו חפצא אינו וע"כ
לא אסרו אלא באכילה, וע"כ לענין קדשים שאסור לשורפן ורק משום איסור חמץ
מותר לשרוף ואפילו חמץ דדבריהם וע"כ זה דוקא בשעה ששית דחל עלה איסור
חפצא דחמץ דרבנן הוא דהותר לשורפן משא"כ בחמישית דעדיין ל"ח שום איסור
בהחפצא דחמץ ע"כ אסור לשורפן.

ועפ"ז נראה דלהסוברים דחמץ קודם הפסח אמרינן היתרא בלע דעדיין
לא הגיע זמן איסורו, דדק משעה ששית מקרי איסורא בלע, אבל משעה חמישית
נקרא עדיין היתרא בלע, כמו שנבאר, דאין זה איסור חפצא כלל, ואף דלענין
נ"ט בר נ"ט בשעה חמישית גופא מסתבר דנקרא איסורא בלע, אבל אם ישגור על
אח"כ לא יקרא נ"ט בר נ"ט דאיסורא אלא דהיתירא, כיון דאז לא הי' איסור
חפצא כלל, וגם דבפסח כבר ליכא לאיסור זה דכבר אזיל לי' ע"כ נראה דזה
נקרא נ"ט בר נ"ט דהיתירא, ורק משעה ששית דכבר הוא חמץ דדבריהם, הוא
דמיקרי איסורא בלע, מיהו בש"ע מבואר דכבר משעה חמישית מיקרי איסורא בלע
וצ"ל דקאי בשיטת רש"י, אבל להרמב"ם נראה כמש"כ.